Katalogizační politika

Několik „versus" české katalogizační politiky

Následující příspěvek se bude zabývat používáním konkrétních standardů pro jmenné zpracování dokumentů.

Nejde o jedinou a izolovanou pomoc katalogizátorům při vytváření bibliografických záznamů v duchu AACR2 a UNIMARC. Kromě další pomůcky - databáze Dotazy ke katalogizaci, kterou zpřístupňuje Národní knihovna České republiky - na nejčastější katalogizační dotazy ze své praxe odpovídají v časopise *Čtenář* Zuzana Hájková (SVK v Českých Budějovicích) ve spolupráci s Hanou Vochozkovou (Ústav výpočetní techniky Masarykovy univerzity). Jejich odpovědi, stejně tak jako příspěvky v naší katalogizační rubrice a řešení dotazů ke katalogizaci, respektují rozhodnutí pracovních skupin pro zpracování jednotlivých typů dokumentů a Rady pro katalogizační politiku při Národní knihovně České republiky.

V tomto čísle zodpovíme několik základních otázek obecnějšího charakteru:

1. **Používání Anglo-amerických katalogizačních pravidel (AACR2R)** versus **ISBD (Mezinárodní standardní bibliografický popis pro ...)** versus **ČSN 01 0195 Bibliografický záznam**

Za **závazná pravidla** pro jmenné zpracování dokumentů považujeme Anglo-americká katalogizační pravidla (AACR2R), do nichž byl zapracován ISBD(G) : všeobecný mezinárodní standardní bibliografický popis (General International Standard Bibliographic Description).

Často slýcháme od začínajících katalogizátorů či od katalogizátorů, kteří přecházejí na bibliografický popis podle Anglo-amerických katalogizačních pravidel a formátu UNIMARC dotaz, zda při katalogizaci nestačí používat pouze doporučení ISBD pro jednotlivé druhy dokumentů, když ISBD tvoří východiska a základ Anglo-amerických katalogizačních pravidel. První náhled do obou standardů totiž napovídá, že jsou v mnohém shodné. Rovněž tak je tu též určitá podobnost s ČSN ISO 01 0195 Bibliografický záznam (z roku 1990).

Nešlo by tedy vystačit s něčím, co je na první pohled stručné a zdá se, že obsahuje téměř vše, co katalogizátor potřebuje? Opravdu nešlo.

Ačkoli **ISBD** tvoří základ Anglo-amerických katalogizačních pravidel, je tomu tak pouze pokud jde o většinu terminologie, stanovenou interpunkci mezi údaji bibliografického popisu, určení a pořadí údajů v bibliografickém popisu. To je ale v podstatě vše. Doporučení ISBD se v některých případech dokonce liší od instrukcí v AACR2R - pak mají vždy přednost AACR2R. ISBD neobsahují pravidla pro volbu a tvorbu selekčních údajů neboli záhlaví (pak by totiž soubor doporučení ISBD nebyl tak stručný). V podstatě tedy není možné vytvořit bibliografický záznam pouze podle ISBD.

V současné době, mluvíme-li o „záznamu ve formátu ISBD", máme nejčastěji na mysli typ zobrazení záznamu s použitím speciální interpunkce, např.:

Neuropatie a myopatie : minimum pro praxi / Zdeněk Ambler. – Vyd. 1. – Praha : Triton, 1999. – 211 s. ; 15 cm. – Obsahuje bibliografii a rejstřík
ISBN 80-7254-060-2 (brož.)

Pokud jde o ČSN 01 0195 Bibliografický záznam, patří tato ČSN k začátkům aplikace mezinárodních standardů do katalogizační praxe, tehdy ještě československé. V zásadě o ní platí totéž, co bylo řečeno o ISBD.

2. **AACR2** versus **UNIMARC**

Další častý dotaz začínajících katalogizátorů se týká vztahu AACR2 a UNIMARC.

Nevystačili bychom pouze s vyplněním polí záznamu podle definic uvedených v UNIMARC manuálu? Nevystačili.

UNIMARC manuál můžeme přirovnat k prázdné nevyplněné křížovce, AACR2 jsou návodem k jejímu vyplnění. Vždy se tedy nejprve rozhodujeme o tom, co by měl záznam podle AACR2 obsahovat a teprve poté řešíme, kam tento údaj zapíšeme ve formátu UNIMARC. Výjimku tvoří jen některá pole, zpravidla kódovaných údajů (v následujícím záznamu jsou označena *). Př.:

Záznam ve formátu UNIMARC (minimální záznam)
LAB.... - - - - - nam##22 - - - - - ###450#*
005 20000511*
010 $a80-7254-060-2 $bbrož.
100 $a20000509$d1999^^^^-^^y0czey0103^^^^ba*
1010# $acze*
102 $aCZ*
105 $aa^^^^-^^^001- -*
2001# $aNeuropatie a myopatie$fZdeněk Ambler
205 $aVyd. 1.
210 $aPraha$cTriton$d1999
215 $a211 s.$d15 cm
320 $aObsahuje bibliografii a rejstřík
700#1 $aAmbler$bZdeněk$4070

3. **Řádná** versus **národní pole UNIMARC**

Již v počátcích jednání jednotlivých pracovních skupin jsme dospěli k základnímu rozhodnutí, které nám usnadní výměnu bibliografických záznamů:

Údaje předepsané AACR2 se zapisují do standardních polí formátu UNIMARC, údaje přesahující rámec AACR2

zapisujeme do národních polí. Toto doporučení se týká zejména nadstandardních popisných a selekčních údajů, může se však jednat i o kódované údaje, pro něž nejsou v UNIMARC manuálu definována pole. Blok národních polí 9 - -, -9-, - - 9 (či s hodnotou indikátoru 9) spravuje Národní knihovna ČR, pro interní použití v rámci jednotlivých knihoven se doporučuje používat pole 990-999.

4. **„Zelený" Seznam zkratek pro jmenný a věcný popis (edice Standardizace č. 2)** versus **AACR2R - Příloha B. Zkratky**

Příloha B Zkratky nebyla prvoplánově součástí českého překladu AACR2R, protože jsme v době českého překladu pravidel dali přednost rozdílnému doporučení ISBD, které umožňovalo zachovat používání dosavadních „národních" zkratek. A že v našich krajích bylo používání zkratek velmi rozšířeno, o tom svědčí i česká národní bibliografie. Potřeba vybavit bibliografický záznam co největším množstvím podrobností o zpracovávaném díle a zároveň snaha šetřit místo a papír často způsobila, že zejména bohatý poznámkový aparát v záznamu působil až groteskně sledem slovních zkratek. Bohužel nás doporučení ISBD v první etapě přejímání mezinárodních standardů ovlivňovala více než AACR2R, takže jsme jako jeden z prvních počinů v edici Standardizace (č. 2) vydali poměrně obsažný Seznam zkratek ve jmenném a věcném popisu. Založili jsme tím však rozdíl od AACR2R. Proto jsme v době, kdy záznamy o české produkci začaly být přijímány a využívány v OCLC, přijali z AACR2R za svou i přílohu B Zkratky a tato byla po bouřlivém projednávání na půdě jednotlivých pracovních skupin nakonec schválena. Pro katalogizátory tedy nyní platí používání českého překladu přílohy B Zkratky v podobě a podle metodiky, zveřejněné pod názvem **AACR2R/UNIMARC Schválené české interpretace** v edici Standardizace (č. 18).

... a nakonec terminologická drobnost: AACR2 versus **AACR2R**

V řadě článků a jiných materiálů z oblasti katalogizace se lze setkat se zkratkami **AACR2** či **AACR2R.** Původně jde o označení různých vydání Anglo-amerických katalogizačních pravidel, přičemž zkratka **AACR2** se vžila spíše jako obecná zkratka. Mluvíme-li o konkrétní verzi, použijeme zkratku **AACR2R** (***AACR2R = Anglo-American Cataloguing Rules, 2nd. ed. 1988 Revision).***

Hana Kubalová, Edita Lichtenbergová
Národní knihovna ČR

■ ■ ■ ■ ■